

Hasselfors Lilläng

Botanisk inventering

utförd av
Lars Lövgren

Länsstyrelsen i Örebro län
Naturvård
Rapport nr. 1997:37

Innehåll

Inledning	1
Uppdraget	1
Bakgrund, syfte	1
Om inventeringen, medarbetare	1
Namnbruk	1
Natur- och kulturhistoria	2
Berggrund	2
Jordarter	2
Kulturhistoria	2
Skogsbruk	3
Friluftsliv	3
Hotade naturtyper och arter	4
Områdesbeskrivning	4
Artförteckning	7
Kärlväxter	7
Mossor	7
Lavar	7
Svampar	8
Djurliv	8
Källor, litteratur	8
Karta: områdesindelning & förekomst av rödlistade m fl växter	9

Inledning

Uppdraget

Föreliggande undersökning har gjorts på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län, Naturvård genom dess avdelningschef Per Olov Führ.

Bakgrund, syfte

Lillängen i Hasselfors omfattar ett sedan årtionden omhuldat naturområde V Teen omedelbart N Hasselfors bruk och Åminne.

Undersökningen har syftat till att precisera kunskaperna om områdets flora och vegetation för bl a framtagandet av en skötselplan.

Om inventeringen, medarbetare

Undersökningsområdet (RN 65540 14337) är beläget i Skagershult socken, Laxå kommun, Örebro län, Närke och omfattar den sk Lillängen mellan Teen och landsvägen (karta 1).

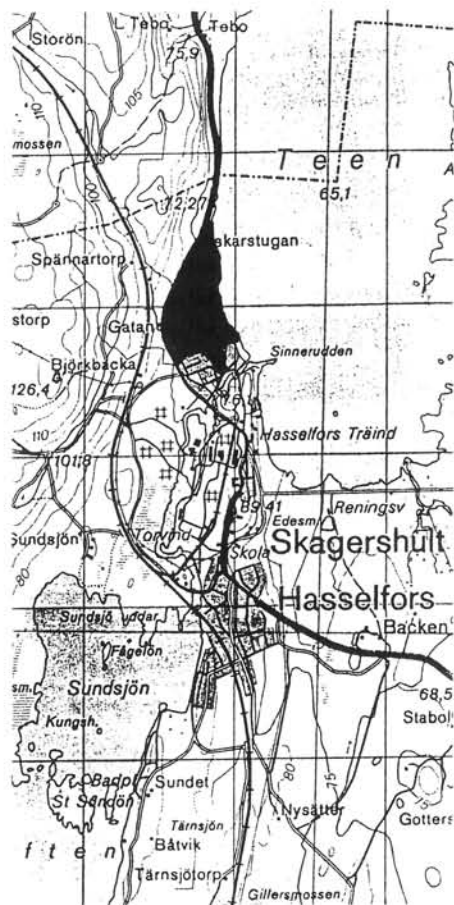
Fältarbetet genomfördes 1997-09-25. De olika naturtypernas arter upptecknades och ett antal svårbestämda lavar, mossor och svampar insamlades för senare bestämning.

Den botaniska inventeringen är delvis bristfällig p g a årstiden och florans dåliga utveckling genom årets torra.

Huvuddelen av kryptogambestämningarna, eller kontroll av dessa, har gjorts av Jan Wilhelmson, Nyckelby (lavar) resp. Karl Gustaf Nilsson, Åsbro (svampar).

Sten-Ove Pettersson, Hasselfors, har lämnat information om områdets djurliv och kulturhistoria och Michael Andersson om AssiDomäns nyckelbiotopinventering.

Alla medhjälpare tackas hjärtligt!

Karta 1. Undersökningsområdets läge

Namnbruk

För växterna anges svenska och vetenskapliga namn främst efter följande källor:

Kärlväxter - Malmgren (1982)

Mossor - Hallingbäck (1996)

Lavar - Hallingbäck (1995)

Svampar - Hallingbäck (1994)

Natur- och kulturhistoria

Det inventerade området består av ett långsträckt skogsområde mellan Teen och landsvägen och är sedan gammalt känt för särskilt sitt fågelliv (jfr Magnusson 1943, 1947, 1967, Bengtsson 1974).

Frånsett en ängsartad rest i S är hela avsnittet skogbevuxet och genomdraget av ett elbelyst motionsspår. S. delen samt området närmast sjön är rikt på skogslind, som har uppkommit spontant från flera spridningshärdar i blockrika, smärre sluttningar eller bergbranter. Lindarna i den S., parkartade, ängen kan dock förmodas vara planterade.

Utmärkande för områdets flora är särskilt den lind- och hasseldominerade sträckningen av småbranter och block genom området. Här finns främst ett antal skugg- och fuktkrävande arter med hemvist på lodytor, block, levande och döda träd samt lågor mm.

Viktiga inslag i områdets natur är slingerbäcken från Eldvaktaretorp till sjön samt den övergivna Fiskarstugans tomt och närmaste omgivning.

Berggrund

Teens strand genom området följer en större förkastning, som från Multen i norr löper S-ut genom Hasselfors. Berggrunden består på båda sidor av förkastningen av vulkanit, delvis med ådergnejsomvandling (Wikström m fl 1991).

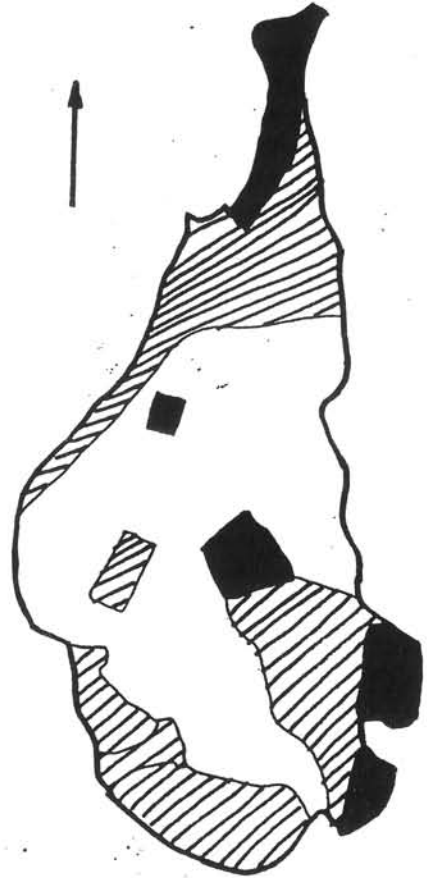
Jordarter

Mindre bergbranter längs den ovan nämnda förkastningen löper från bebyggelsen i söder till Fiskarstugan i norr och utgör grunden för områdets avvikande skogslindvegetation genom en rad svåråtkomliga, storblockiga och blockrika branter.

Förutom en del mindre urbergsknallar består områdets jordarter av sandig - moig morän med obetydligt av finmo och glaciärra (Ericsson 1979).

Kulturhistoria (karta 2 - 4)

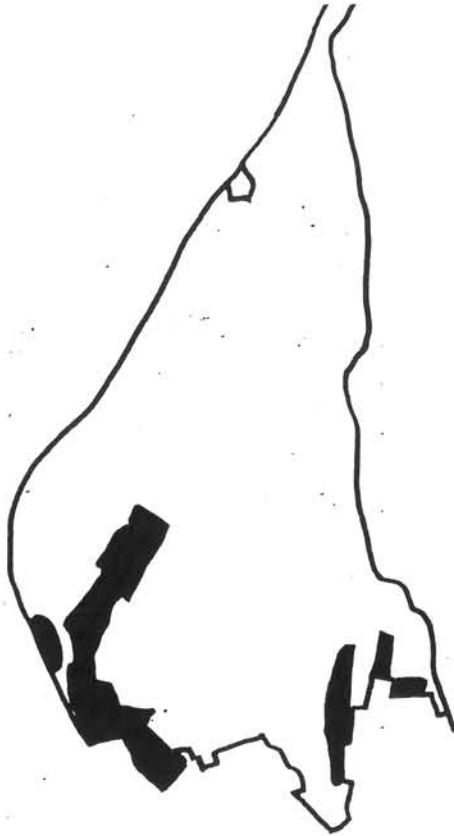
Hela undersökningsområdet är ett allt mer upplöst och förskingrat kulturminne över århundradens djurhållning, främst hos de anställda, som verkade vid den intill liggande hyttan från 1670-talet fram till dess nedläggning 1906.

Karta 2. Markanvändning 1838 - 1841 [1850] enligt Konzeptkartan och dess beskrivning. Skog i nutida bemärkelse, d v s betesfredad och delvis planterad, fanns då inte alls. Svart = åker, streckat = äng, vitt = hage

Lantmäteriakten (Skagershults socken nr 9) visar att undersökningsområdet på 1840-talet var betat i dess centrala delar medan övriga avsnitt nyttjades som äng (d v s slåttades och tidvis betades lätt) med små, insprängda åkerlappar. Såväl åkrar som ängar var förbehållna Hasselfors bruks anställda, dels inspektorn dels smederna.

Enligt Ekonomiska kartan var under 1950-talet alla ängar försvunna. Kvar fanns då en möjligen ännu betad skog med ett utvidgat åkerområde i SV samt ett par mindre tegar intill bebyggelsen. En obetydlig del intogs av en betesvall.

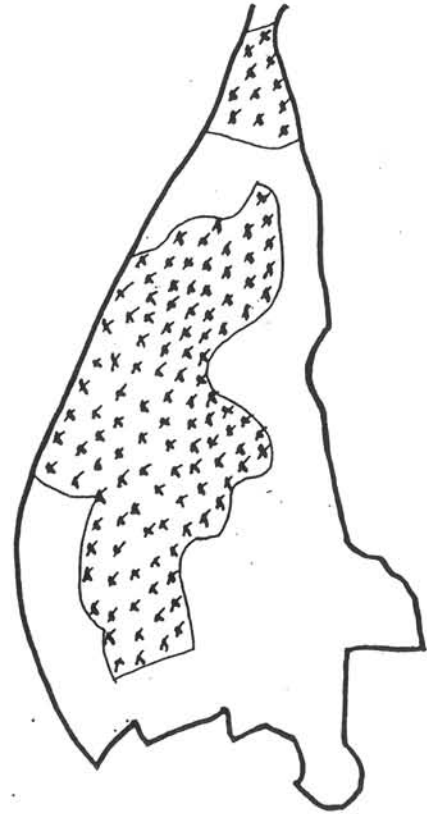
Karta 3. Markanvändning ca 1947 - 1953 enligt ekonomiska kartan. Ängarna i SV har odlats upp, övriga ängar har beskogsgräddats. Skogen betas möjligen ännu något.

Kartbeteckningar: se karta 2

Därefter har Ö gården Gatan landsvägens nya sträckning i sen tid lagts mellan gården och de nu igenvuxna åkrarna. De f d åker- och ängområdena är idag delvis svårframkomliga granplanteringar av skiftande ålder med en hel del stembundna, skogbevuxna småbranter. Hagresterna äger ännu, trots betydande igenväxning, särskilt uppe mot skogshällkrönen, flerskiktade björk- och enbuskmarker.

Hela undersökningsområdet är idag skogbevuxet frånsett en gräsbevuxen, mindre, parkartad del i S-spetsen. Ingenstans kan spår efter pågående bete ses. Själva Lillängen i SO utgör i dag i S. delen en lindbacke och övergår N-ut i en hassellund.

Mer påtagliga, kulturhistoriska minnesmärken är dels Fiskarstugan (förr: Fiskartorp), dels en fångstgrop i Lillängen där också minnesstenen tronar i det på sin tid av Mauritz Magnusson naturvårdade området.

Karta 4. En karta över dagens markanvändning skulle, med samma karttecken, vara vit, d v s planterad eller spontant igenväxt skog. Här markeras i stället den aktuella vegetationen:

stjärnor = barrskog, främst ung och medelålders gran

övrigt = lövskog, en blandning av ädel- och triviallövskog, dels flerskiktade f d hagar, dels blockrika småbranter med skogslind och hassel

Skogsbruk

Frånsett lind- och hasselvegetationen är hela undersökningsområdet starkt påverkat av skogsbruk. I detta bruk har numer inlemmats de åkrar, vallar, hagar och skogsbeten, som förr prydde området. Den triviala skogens ålder är låg och har sina största naturvärden i fågellivet och svampfloran.

Friluftsliv

Ett elupplöst motionsspår löper genom området och är genom sin kuperade sträckning omväxlande.

Hotade naturtyper och arter

Inom undersökningsområdet finns inslag av arter, som är mer eller mindre hotade i landet. Sådana rödlistade arter registreras och bevakas genom ArtDatabanken (Ahlén & Tjernberg 1996, Aronsson m fl 1995, Ehnström m fl 1993)

För att underlätta värderingen av naturområden har också utformats listor över växter, som utan att vara direkt hotade i landet, markerar ett högt naturvärde, s k *signalarter* (Norén 1994) resp *naturvärdearter* (Hallingbäck 1994, 1995).

R4 = hänsynskrävande rödlistad art

S3 = *mycket bra* signalart

S2 = *bra* signalart

S1 = *mindre bra* signalart

N = Naturvärdeart

Inom området funna rödlistarter (karta 5, 7)

R4 Fläckticka *Skeletocutis nivea*, bivråk, duvhök (förr), mindre hackspett, nötkråka, skogsduva, spillkråka (samtliga fåglar: Sten-Ove Pettersson, muntl. 1997)

Inom området funna signalarter (karta 5, 7)

S3 Trolldruva *Actaea spicata*, skogslind *Tilia cordata*, underviol *Viola mirabilis*, stuplav *Nephroma bellum*, bårdlav *Nephroma parile*, *Cortinarius* subg. *Phlegmacium*, skarp dropptaggsvamp *Hydnellum peckii*

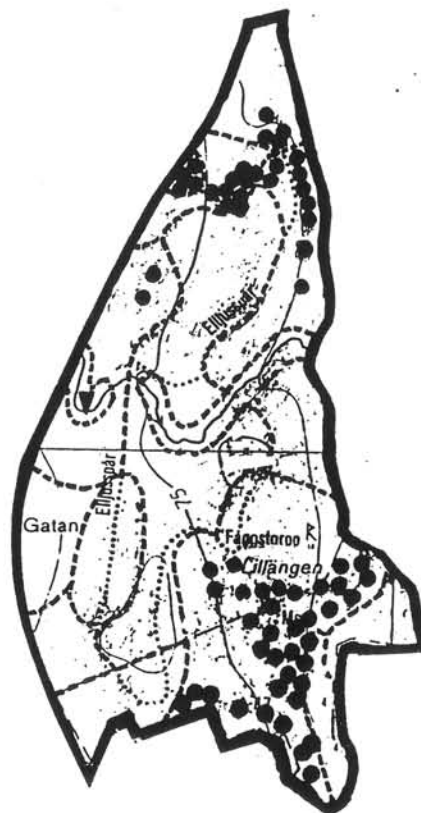
S2 Fällmossa *Antitrichia curtispindula*, stenfrullania *Frullania tamarisci*, trubbfjädermossa *Homalia trichomanooides*, blåsflikmossa *Lejeunea cavifolia*, blek stjärnmossa *Mnium stellare*, platt fjädermossa *Neckera complanata*, grå vårtlav *Acrocordia gemmata*

S1 Blåsippa *Hepatica nobilis*, guldlockmossa *Homalothecium sericeum*, krusig ulota *Ulota crispa*, rönnav *Bacidia rubella*, gul nållav *Chaenotheca brachypoda*, skriftlav *Graphis scripta*

Inom området funna naturvärdearter

(karta 5, 7)

N Klotterlav *Opegrapha varia*, *Pachyphiale fagicola*, kyrkogårdslav *Pleurosticta acetabulum*

Karta 5. Förekomst 1997 av rödlistade växter (triangel), signal- (exkl S1-arter) och naturvärdearter (fylld cirkel). Jfr karta 7

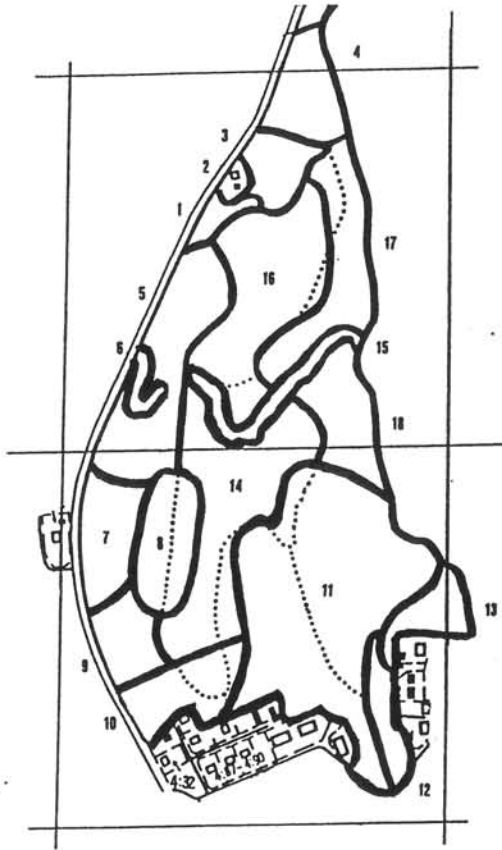
Områdesbeskrivning (karta 6)

Följande områden har urskilts under inventeringen, främst genom inbördes tämligen enhetlig vegetation och flora.

Angivna indikatorarter anförs i regel endast i efterställd uppräknings vid resp delområde:

1. Medelålders granskog med rönn och björk, unga lönnar samt teningar av bl a ask och ek samt tämligen rik förekomst av ung hassel.

2. Fiskarstugans tomt med brunn, huset nu öde. Förutom direkta odlingsrester såsom hagtorn, nypon, jätterams och *Lysimachia* etc finns här gårdsträd av lönn (bho = 259, 194 cm), en stor halvdöd oxel (bho = 196 cm) mossbelupna aspar samt små rester av beteskulturen i form av svinrot och svartkämpar mm.

Karta 6. Delområden enligt beskrivning

I gränsen till blockområdet i NV finns skogstry ända in under gårdslönnen i ett gallrat avsnitt med mycket klenlågor, gran, björk, lönn och midsommarblomster.

Svampfloran är tämligen rik med svavel- och gärdselficka, kantöra, strecknagelskivling och luthätta mm.

Gamla tipprester förekommer ner mot elspåret i ett fuktigare avsnitt med ängsfräken, trolldruva, skogssallat mm. Spansk körvel har spritt sig i stora bestånd kring stugan och dess omgivning.

Av kryptogamer bland blocken kan nämnas sköldfildlav, trevarlav och fjällig fildlav.

S3 Trolldruva *Actaea spicata*, bårdlav *Nephroma parile*

S2 Grå vårtlav *Acrocordia gemmata*,

S1 krusig ulota *Ulota crispa*, rönnlav *Bacidia rubella*

N Kyrkogårdslav *Pleurosticta acetabulum*

3. Storblockig och blockrik lund med skogslind på mindre kulle. Linden är ung och sköttrik och omges av rik förekomst av snårbildande skogstry, buskar av hassel och olvon samt enstaka stora aspar. En rik kryptogamflora med kantöra och *Mycoblastus fucatus* och där bl a fertil råttsvansmossa pryder blocken. Marken täcks av blåsippa, trolldruva, vispstarr, underviol och hasselsprötmossa. Här förekommer också liten vaxlav, al-lav, svart klotterlav, rödbrun klotterlav, fjällig fildlav mm

S3 Trolldruva *Actaea spicata*, skogslind *Tiliacordata*, underviol *Viola mirabilis*, stuplav *Nephroma bellum*, bårdlav *Nephroma parile*

S2 Trubbfjädermossa *Homalia trichomanoides*, blek stjärnmossa *Mnium stellare*, plätt fjädermossa *Neckera complanata*

S1 Blåsippa *Anemone hepatica*, skriftlav *Graphis scripta*

N *Pachyphiale fagicola*

4. Granskog. Dess V. del tätplanterad, dess Ö. ung, gallrad, delvis blockrik med *Lecanora allophana* och fjällig fildlav. Unga telningar av ek, ask, olvon, hassel och skogstry finns. Vid stranden växer pors.

S3 *Cortinarius* subg. *Phlegmacium*

S2 Grå vårtlav *Acrocordia gemmata*

S1 Gul nållav *Chaenotheca brachypoda*, skriftlav *Graphis scripta*

N Klotterlav *Opegrapha varia*, kyrkogårdslav *Pleurosticta acetabulum*

5. Ung, gallrad granskog med mycket klenlågor, hassel- olvon- och ektelningar. Av ask förekommer yngre träd samt rikligt av sly längs bäcken. Sparsamt mellan de förmörkande granarna ses blåsippa, stenbär, vispstarr och hasselsprötmossa, tratt-taggschamp och umbrarökschamp.

S3 Skarp dropptaggschamp *Hydnellum peckii*

S1 Blåsippa *Hepatica nobilis*

6. Bäckens. Småblockig, grusig med frossört och skogssäv i tät granplantering. Ung ask längs loppet, trivialarter såsom stor näckmossa, skuggstjärnmossa och bäckskapania.

R4 Fläckficka *Skeletocutis nivea*

7. Flerskiktad blandskog med tall, asp, rönn, gran och telningar av ek, olvon, skogstry, lönn och sköldfildlav. Området utgör resterna av en hage med svinrot, ängshavre, gullviva och midsommarblomster. Kring en skogsmarkhäll växer åtskilliga stora och små enar och i landsvägsbrynet mitt emot gården ett ca 30 kvm stort bestånd av praktlysing.

8. Ung granplantering på åkerjord. I mörka plantagen finns ett risupplag.

9. F d hage med asp, lönn, ek, skogstry, hassel och ask med enstaka telningar av bok. I fältskiktet bl a blåsippta och vispstarr.

S1 Blåsippa *Hepatica nobilis*, krusig ulota *Ulota crispa*

10. Bryn med flera stora ekar och många yngre ända inne på gårdarna. F ö ung, gles björk, hassel, lönn, enstaka telning av bok och sköldfältlav.

S1 Blåsippa *Hepatica nobilis*, krusig ulota *Ulota crispa*

11. Område med i V. delen blockrik mindre bergbrant/förkastning med ung skogslind (bho = 203 cm) i rikt bestånd tillsammans med skott därav samt delvis snårbildande lönn och skogstry samt unga askar. Ett mindre, gles hässle finns här i söder intill en stenmur mot bebyggelsen där en gammal halvöd oxel står granne med telningar av alm och surkörbar, luktsyska och trädgårdsnattviol. I fältskiktet växer bl a vispstarr, blåsippta och skogssallat.

I NV har ett förvildat kornellsnår en ymnig förekomst i fuktsvackan vid stigkorset.

I S. delen har en praktfull berberisbuske friställt och sparats. Två stora skogslindar längs elspåret, troligen planterade, är storvuxna (bho = 297, 281 cm) och mulmrika.

NÖ. delen av området, den egentliga "Lillängen", har en lindkulle i söder medan det norrut intas av en allt tätare hassellund. Denna höjd har under senare årtionden delvis hållits utglesad och öppen. En del död ved finns och på de många blocken växer bl a fällmossan.

En stor ek (bho = 365 cm) står invid stigen till badet. Den är kringväxt och skuggad men alla buskar är röjda. Branterna mor sjön norrut har bl a ett 3 kvm stort bestånd av mattlumner. Av kryptogamer ses här bl a *Lecania cyrtella*, rödbrun klotterlav, sköldfältlav, trevarlav, fjällig fältlav, strävticka, kantöra, svart trumpetsvamp och strimmig brödkorgsvamp.

S3 Trolldruva *Actaea spicata*, skogslind *Tiliacordata*

S1 Blåsippa *Hepatica nobilis*, skriftlav *Graphis scripta*

N Klotterlav *Opegrapha varia*

12. Parkartad rest av betesvall mellan bebyggelsen och elspåret mot Lillängen. Två stora almar (bho = 394, 360 cm), den större trestammig, står i den nu som gräsmatta skötta vällen.

Under inventeringen sågs fem ex. av eldlusen *Pyrrhocoris apterus* på almträden under vilka växer bl a luktviol och midsommarblomster. Trädens lavar är bl a eklav, al-lav, torsklav, sköldfältlav, hagelporlav och mångfruktig vägglav

13. Fukttång vid badet med enstaka unga ekar och ängsfräken samt klibbal och björk.

14. Granskog, S-ut allt glesare och lövrikare med skogstry, ung ek och hassel samt blåsippta. S1 Blåsippa *Hepatica nobilis*

15. Bäckens fortsättning mot sjön. Hösten 1997 var den torr ända uppe vid dämnet och bron över elspåret.

16. Vuxen granskog med lövrikt fuktstråk och litet, torrt alkärr, enstaka stort block, diken och några stora aspar. F ö finns här enstaka hassel, ektelningar, lönnstelningar och olvon. Trädlågor av gran och sälg berikar miljön tillsammans med bl a stenbär.

17. Inom elspårets slinga vid dess N. vändpunkt ligger ett blockområde med skogslindbuskar som Ö-ut övergår i bergbranter mot sjön. Här står mycket asp, telningar av ek, ask och skogstry samt flerstädes stora hasselbuskar. Längs hela stranden ses stora och många block samt blåsippta och vispstarr mm.

Nere vid stranden finns kryptogamrika bergbranter med bräkenfickmossa, fjällig fältlav, *Pertusaria aspergilla* och *Trapeliopsis granulosa*, vid stigarna grå fingersvamp och *Lycoperdon molle* samt ute i strandgruset pors.

S3 Skogslind *Tilia cordata*

S2 Fällmossa *Antitrichia curtipendula*, klippfrullania *Frullania tamarisci*, blåsflikmossa *Lejeunea cavifolia*, platt fjädermossa *Neckera complanata*

S1 blåsippta *Hepatica nobilis*, gullockmossa *Homalothecium sericeum*, krusig ulota *Ulota crispa*, skriftlav *Graphis scripta*

18. S bäcken övergår vegetationen i en trivialare utformning. Frånsett mindre exklusiv flora är området mycket lik omr. 17, d v s N bäcken.

Artförteckning

Trivialaste arter anges i regel inte. Siffra anger inom vilka delområden arten setts.

□ = art, av författaren ej iakttagen, men sedd inom undersökningsområdet 1997 enligt Michael Andersson, AssiDomäns nyckelbiotopinventering

Kärlväxter

Lönn *Acer platanoides*
 Trolldruva *Actaea spicata*, 2, 3, 11,
 Ängshavre *Arrhenatherum pratense*, 7
 Berberis *Berberis vulgaris*, 11
 Vårtbjörk *Betula pendula*
 Stor blåklocka *Campanula persicifolia*
 Vispstarr *Carex digitata*
 Videkornell *Cornus alba* v. *stolonifera*, 11
 Hassel *Corylus avellana*
Crataegus sp.
 Ängsfräken *Equisetum pratense*
Euphrasia sp.
 Bok *Fagus sylvatica*, 9, 10
 Ask *Fraxinus excelsior*
 Vitmåra *Galium boreale*
 Midsommarblomster *Geranium sylvaticum*
 Nejlilikrot *Geum urbanum*
 Blåsippa *Hepatica nobilis*
 Trädgårdsnattviol *Hesperis matronalis*, 2
 En *Juniperus communis*
 Skogssallat *Lactuca muralis*
 Skogstry *Lonicera xylosteum*
 Mattlumner *Lycopodium clavatum*, 11
 Praktlysing *Lysimachia punctata*, 2, 7
 Pors *Myrica gale*
 Spansk körvel *Myrrhis odorata*, 2
 □ Ormbär *Paris quadrifolia*
 Gran *Picea abies*
 Tall *Pinus sylvestris*
 Svartkämpar *Plantago lanceolata*
 Jätterams *Polygonatum* sp.
 Asp *Populus tremula*
 Gullviva *Primula veris*
 Surkörsbär *Prunus cerasus*
 Ek *Quercus robur*
 Stenbär *Rubus saxatilis*
 Skogssäv *Scirpus sylvaticus*, 6

Svinrot *Scorzonera humilis*
 Frossört *Scutellaria galericulata*, 6
 Oxel *Sorbus intermedia*
 Luktsyska *Stachys sylvatica*, 11
 Skogslind *Tilia cordata*, 3, 11, 17
 Skogsalm *Ulmus glabra* ssp. *glabra*,
 Flädervänderot *Valeriana sambucifolia*
 Teveronika *Veronica chamaedrys*
 Olvon *Viburnum opulus*
 Häckvicker *Vicia sepium*
 Underviol *Viola mirabilis*, 3
 Luktviol *V. odorata*, 12

Mossor

Fällmossa *Antitrichia curtipendula*, 17
 Hasselsprötmossa *Eurhynchium angustirete*
 Stor näckmossa *Fontinalis antipyretica*
 Klippfrullania *Frullania tamarisci*, 11
 Trubbfjädermossa *Homalia trichomanoides*, 3
 Guldlockmossa *Homalothecium sericeum*, 11
 Råttsvansmossa *Isothecium alopecuroides*
 Blåsflikmossa *Leujenea cavifolia*, 11
 Skuggstjärnmossa *Mnium hornum*
 Blek stjärnmossa *M. stellare*, 3
 Platt fjädermossa *Neckera complanata*, 3, 11
 □ Västlig hakmossa *Rhytidiadelphus loreus*
 Kranshakmosa *R. triquetrus*
 Bäckskapania *Scapania undulata*, 6, 15
 Krusig *Ulota Ulota crispa*

Lavar

Grå vårtlav *Acrocordia gemmata*, 2, 4
 Eklav *Bacidia globulosa*, 12
 Rönnlav *B. rubella*, 2
 Gul nållav *Chaenotheca brachypoda*, 4
 Liten vaxlav *Dimerella pineti*, 3
 Skriftlav *Graphis scripta*, 3, 4, 11
 □ Gammelgranslav *Lecanactis abietina*
Lecania cyrtella, 3, 11
Lecanora allophana, 4
 Al-lav *L. carpineae*, 2, 3, 12
Mycoblastus fucatus, 3
 Stuplav *Nephroma bellum*, 3
 Bårdlav *N. parile*, 2, 3
 Svart klotterlav *Opegrapha atra*, 3
 Rödbrun klotterlav *O. rufescens*, 3, 11
 Klotterlav *O. varia*, 4, 11
Pachyphiale fagicola, 3
 Torsklav *Peltigera apthosa*, 12
 Sköldfiltlav *P. horizontalis*, 2, 7, 10, 11, 12
 Trevarlav *P. polydactyla*, 2, 11
 Fjällig filtlav *P. praetextata*, 2, 3, 4, 11, 17
 Kyrkogårdslav *Pleurosticta acetabulum*, 2, 4
Pertusaria aspergilla, 17
 Hagelporlav *Pertusaria coccodes*, 12
Trapeliopsis granulosa, 17
 Mångfruktig vägglav *Xanthoria polycarpa*, 12

Svampar

- Strävticka *Antrodiella hoehnelii*, 11
 Grå fingersvamp *Clavulina cinera*, 17
Cortinarius subs. *Phlegmacium*, 4
 Svart trumpetsvamp *Craterellus cornucopioides*, 11
 Strimmig brödkorgsvamp *Cyathus striatus*, 11
 Skarp dropptaggsvamp *Hydnellum peckii*, 5
 Kantöra *Hymenochaete tabacina*, 2, 3, 11
 Svavelticka *Laetiporus sulphureus*, 2
Lycoperdon molle, 17
 Umbraröksvamp *L. umbrinum*, 5
 Streckskivling *Megacollybia platyphylla*, 2
 Luthätta *Mycena alcalina*, 2
 ▫ Granticka *Phellinus chrysoloma*
 ▫ Vedticka *P. viticola*
 Tratt-taggsvamp *Phellodon tomentosus*, 5
 Fläckticka *Skeletocutis nivea*, 6
 Gärdelticka *S. subincarnata*, 2

Djurliv

Följande däggdjur och fåglar har under senare år uppträtt i området enligt Sten-Ove Pettersson, Hasselfors:

Grävling (grytet nu tomt), hare, rådjur, räv, älg, bivråk, domherre, duvhök (förr), grå flugsnappare, grönfink, gröngöling, grönsiska, grönsångare, gulspurv, gärdsmyg, gök, göktyta (förr), , härmsångare, järnsparv, kattuggla, knipa, koltrast, kråka, kärrmes, lövsångare, mindre hackspett, mindre korsnäbb (vissa år), morkulla, näktergal (vissa år, ej häckande), nötkråka, nötskrika, nötväcka, ormvråk, pilfink, ringduva, rosenfink (vissa år sjungande), rödhake, rödstjärt, rödvingetrast, skogsduva, sparvuggla (vissa år), spillkråka, stare, sparvhök (vissa år), stjärtmes, större hackspett, svarthätta, svartmes, svartvit flugsnappare, sädesärta, talgoxe, taltrast, tofsmes, trädgårdssångare, trädskivpare, törnsångare, törnskata (vissa år), ärtsångare,

Beträffande insekter kan anmärkas, att några ex av eldlus *Pyrrhocoris apterus*, sågs under inventeringen på alm i omr. 12

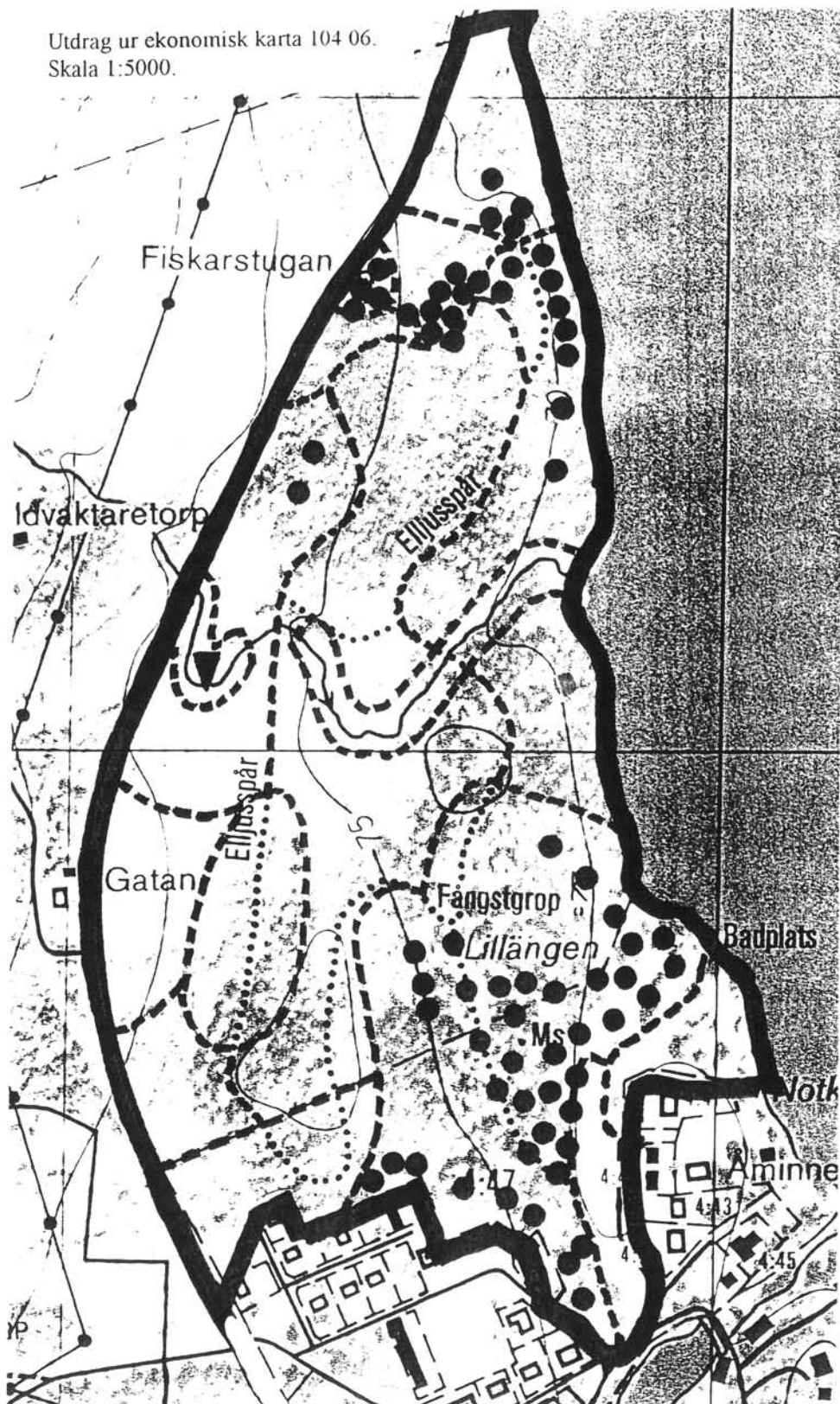
Concept Charta öfver Skagershults socken...författad åren 1838 - 1841 af N F V Lagerholm. [Beskrivningen omfattar 1838 - 1850]. Skagershults socken nr 9. Lantmäterimyndigheten, Örebro

- Ahlén, I & Tjernberg, M (red.) 1996: *Rödlistade ryggradsdjur i Sverige - Artfakta*. Uppsala
- Aronsson, M m fl 1995: *Rödlistade växter i Sverige 1995*. Uppsala
- Bengtsson, A.-M. 1974: Översiktlig naturinventering av Laxå kommun (norra delen). *Länstyrelsen i Örebro län, naturvårdsenheten*.
- Ehnström, B m fl 1993: *Rödlistade evertebrater i Sverige 1993*. Uppsala
- Ericsson, B 1979: Beskrivning till jordartskartan Karlskoga SO. *SGU Ae 37*
- Hallingbäck, T 1994: Ekologisk katalog över storsvampar. *SNV Rapport 4313*. Uppsala
- Hallingbäck, T 1995: Ekologisk katalog över lavar. *SNV Rapport 4411*. Uppsala
- Hallingbäck, T 1996: Ekologisk katalog över mossor. *SNV Rapport 4558*. Uppsala
- Magnusson, M. 1943: På ringmärkning av fåglar i västra Närke. *Örebro läns Naturskyddsförening Årsbok 1943*: 118- 157.
- Magnusson, M. 1947: En vandring runt Toften. I: Rosenberg, E. & Curry-Lindahl, K. (Red.) *Natur i Närke*: 124-132.
- Magnusson, M. 1967: *Skagershult. Ödemark och kulturbygd*. Örebro.
- Malmgren, U. 1982: *Västmanlands flora*. Lund & Sthm.
- Norén, M 1994: *Instruktion för Datainsamling vid inventering av Nyckelbiotoper*. [Jönköping]
- Wikström, A. m. fl. 1991: Berggrundskartan 10E Karlskoga SO. *SGU Af 183*

Källor, litteratur

- Andersson, Michael anteckningar om AssiDomäns nyckelbiotopinventering 1997 i undersökningsområdet
- Pettersson, Sten-Ove (1997): Muntliga uppgifter om senare års förekomst av ryggradsdjur

Utdrag ur ekonomisk karta 104 06.
Skala 1:5000.

Karta 7. Områdesindelning samt förekomst 1997 av rödlistade växter (triangel), signal- (exkl SI-arter) och naturvärdearter (fylld cirkel)

Inledning

Uppdraget

Föreliggande undersökning har gjorts på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län, Naturvård genom dess avdelningschef Per Olov Führt.

Bakgrund, syfte

Lillängen i Hasselfors omfattar ett sedan årtionden omhuldat naturområde V Teen omedelbart N Hasselfors bruk och Åminne.

Undersökningen har syftat till att precisera kunskaperna om områdets flora och vegetation för bl a framtagandet av en skötselplan.

Om inventeringen, medarbetare

Undersökningsområdet (RN 65540 14337) är beläget i Skagershult socken, Laxå kommun, Örebro län, Närke och omfattar den sk Lillängen mellan Teen och landsvägen (karta 1).

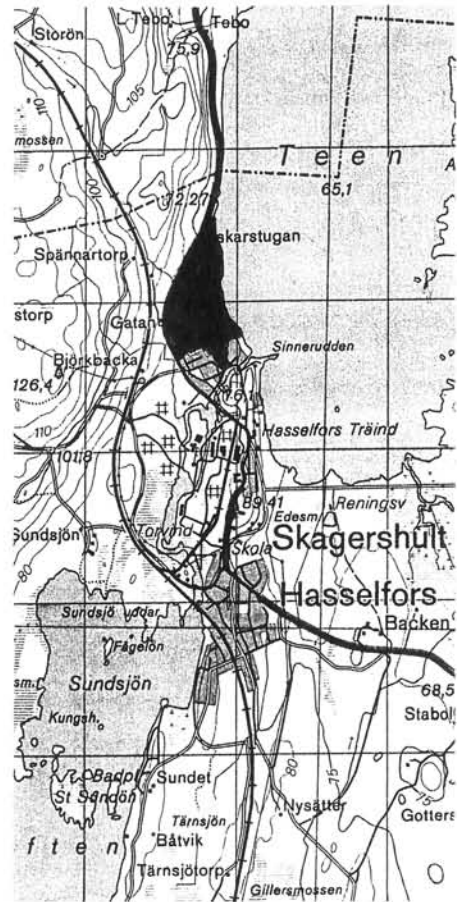
Fältarbetet genomfördes 1997-09-25. De olika naturtypernas arter upptecknades och ett antal svårbestämda lavar, mossor och svampar insamlades för senare bestämning.

Den botaniska inventeringen är delvis bristfällig p g a årstiden och florans dåliga utveckling genom årets torra.

Huvuddelen av kryptogambestämningarna, eller kontroll av dessa, har gjorts av Jan Wilhelmson, Nyckelby (lavar) resp. Karl Gustaf Nilsson, Åsbro (svampar).

Sten-Ove Pettersson, Hasselfors, har lämnat information om områdets djurliv och kulturhistoria och Michael Andersson om AssiDomäns nyckelbiotopinventering.

Alla medhjälpare tackas hjärtligt!

Karta 1. Undersökningsområdets läge

Namnbruk

För växterna anges svenska och vetenskapliga namn främst efter följande källor:

Kärlväxter - Malmgren (1982)

Mossor - Hallingbäck (1996)

Lavar - Hallingbäck (1995)

Svampar - Hallingbäck (1994)

Natur- och kulturhistoria

Det inventerade området består av ett långsträckt skogsområde mellan Teen och landsvägen och är sedan gammalt känt för särskilt sitt fågelliv (jfr Magnusson 1943, 1947, 1967, Bengtsson 1974).

Frånsett en ängsartad rest i S är hela avsnittet skogbevuxet och genomdraget av ett elbelyst motionsspår. S. delen samt området närmast sjön är rikt på skogslind, som har uppkommit spontant från flera spridningshärdar i blockrika, smärre sluttningar eller bergbranter. Lindarna i den S., parkartade, ängen kan dock förmodas vara planterade.

Utmärkande för områdets flora är särskilt den lind- och hasseldominerade sträckningen av småbranter och block genom området. Här finns främst ett antal skugg- och fuktkrävande arter med hemvist på lodytor, block, levande och döda träd samt lågor mm.

Viktiga inslag i områdets natur är slingerbäcken från Eldvaktaretorp till sjön samt den övergivna Fiskarstugans tomt och närmaste omgivning.

Berggrund

Teens strand genom området följer en större förkastning, som från Multen i norr löper S-ut genom Hasselfors. Berggrunden består på båda sidor av förkastningen av vulkanit, delvis med ådergnejsomvandling (Wikström m fl 1991).

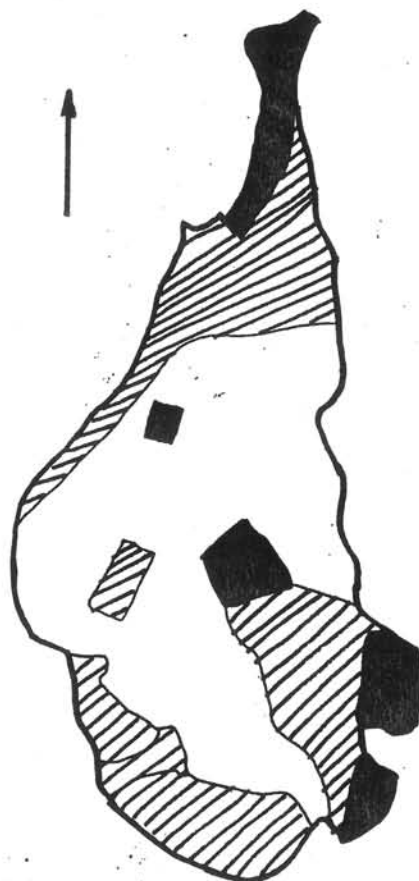
Jordarter

Mindre bergbranter längs den ovan nämnda förkastningen löper från bebyggelsen i söder till Fiskarstugan i norr och utgör grunden för områdets avvikande skogslindvegetation genom en rad svåråtkomliga, storblockiga och blockrika branter.

Förutom en del mindre urbergsknallar består områdets jordarter av sandig - moig morän med obetydligt av finmo och glaciärra (Ericsson 1979).

Kulturhistoria (karta 2 - 4)

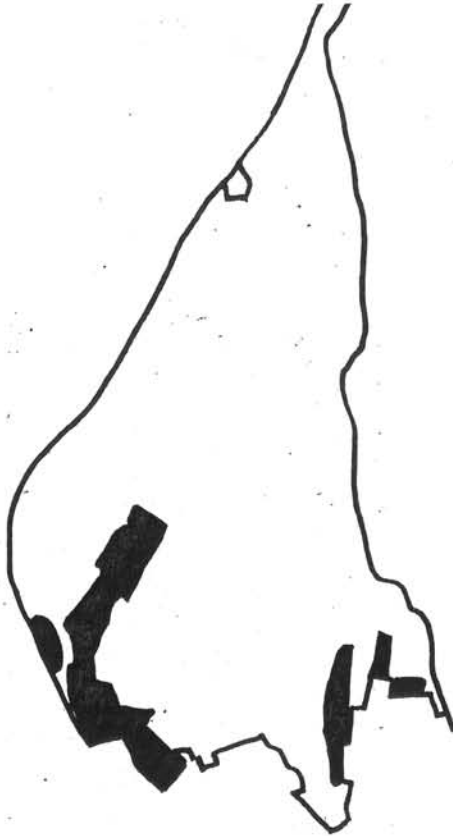
Hela undersökningsområdet är ett allt mer upplöst och förskingrat kulturminne över århundradens djurhållning, främst hos de anställda, som verkade vid den intill liggande hyttan från 1670-talet fram till dess nedläggning 1906.

Karta 2. Markanvändning 1838 - 1841 [1850] enligt Konzeptkartan och dess beskrivning. Skog i nutida bemärkelse, d v s betesfredad och delvis planterad, fanns då inte alls. Svart = åker, streckat = äng, vitt = hage

Lantmäteriakten (Skagershults socken nr 9) visar att undersökningsområdet på 1840-talet var betat i dess centrala delar medan övriga avsnitt nyttjades som äng (d v s slåttades och tidvis betades lätt) med små, insprängda åkerlappar. Såväl åkrar som ängar var förbehållna Hasselfors bruks anställda, dels inspektorn dels smederna.

Enligt Ekonomiska kartan var under 1950-talet alla ängar försvunna. Kvar fanns då en möjligen ännu betad skog med ett utvidgat åkerområde i SV samt ett par mindre tegar intill bebyggelsen. En obetydlig del intogs av en betesvall.

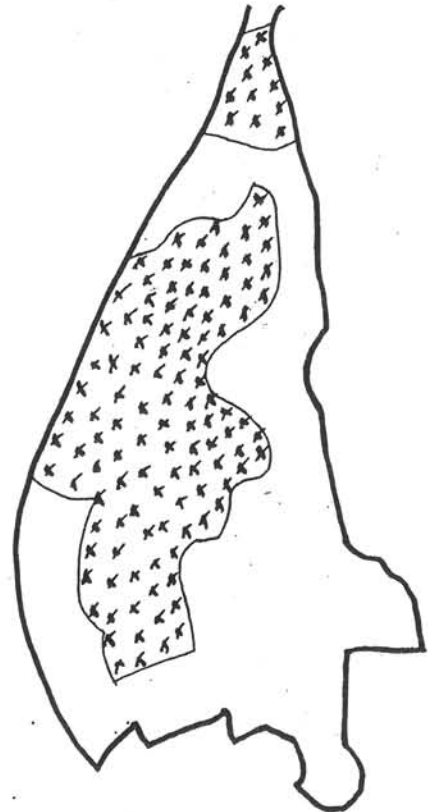
Karta 3. Markanvändning ca 1947 - 1953 enligt ekonomiska kartan. Ångarna i SV har odlats upp, övriga ångar har beskogats. Skogen betas möjligen ännu något.

Kartbeteckningar: se karta 2

Därefter har Ö gården Gatan landsvägens nya sträckning i sen tid lagts mellan gården och de nu igenvuxna åkrarna. De f d åker- och ångområdena är idag delvis svårframkomliga granplanteringar av skiftande ålder med en hel del stenbundna, skogbevuxna småbranter. Hagresterna äger ännu, trots betydande igenväxning, särskilt uppe mot skogshällkrönen, flerskiktade björk- och enbuskmarker.

Hela undersökningsområdet är idag skogbeväxt fränsett en gräsbevuxen, mindre, parkartad del i S-spetsen. Ingenstans kan spår efter pågående bete ses. Själva Lillängen i SO utgör i dag i S. delen en lindbacke och övergår N-ut i en hassellund.

Mer påtagliga, kulturhistoriska minnesmärken är dels Fiskarstugan (förr: Fiskartorp), dels en fångstgrop i Lillängen där också minnesstenen tronar i det på sin tid av Mauritz Magnusson naturvårdade området.

Karta 4. En karta över dagens markanvändning skulle, med samma kartecken, vara vit, d v s planterad eller spontant igenväxt skog. Här markeras i stället den aktuella vegetationen:

stjärnor = barrskog, främst ung och medelålders gran

övrigt = lövskog, en blandning av ädel- och triviallövskog, dels flerskiktade f d hagar, dels blockrika småbranter med skogslind och hassel

Skogsbruk

Fränsett lind- och hasselvegetationen är hela undersökningsområdet starkt påverkat av skogsbruk. I detta bruk har numer inlemmats de åkrar, vallar, hagar och skogsbeten, som förr prydde området. Den triviala skogens ålder är låg och har sina största naturvärden i fågellivet och svampfloran.

Friluftsliv

Ett elupplöst motionsspår löper genom området och är genom sin kuperade sträckning omväxlande.

Hotade naturtyper och arter

Inom undersökningsområdet finns inslag av arter, som är mer eller mindre hotade i landet. Sådana *rödlistade* arter registreras och bevakas genom ArtDatabanken (Ahlén & Tjernberg 1996, Aronsson m fl 1995, Ehnström m fl 1993)

För att underlätta värderingen av naturområden har också utformats listor över växter, som utan att vara direkt hotade i landet, markerar ett högt naturvärde, s k *signalarter* (Norèn 1994) resp *naturvärdearter* (Hallingbäck 1994, 1995).

R4 = hänsynskrävande rödlistad art

S3 = *mycket bra* signalart

S2 = *bra* signalart

S1 = *mindre bra* signalart

N = Naturvärdeart

Inom området funna rödlistarter (karta 5, 7)

R4 Fläckticka *Skeletocutis nivea*, bivråk, duvhök (förr), mindre hackspett, nötkråka, skogsduva, spillkråka (samtliga fåglar: Sten-Ove Pettersson, muntl. 1997)

Inom området funna signalarter (karta 5, 7)

S3 Trolldruva *Actaea spicata*, skogslind *Tilia cordata*, underviol *Viola mirabilis*, stuplav *Nephroma bellum*, bårdlav *Nephroma parile*, *Cortinarius* subg. *Phlegmacium*, skarp dropptaggschamp *Hydnellum peckii*

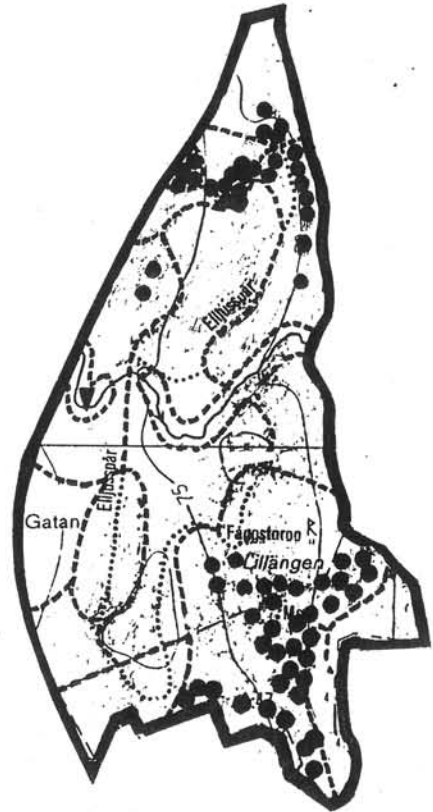
S2 Fällmossa *Antitrichia curtipendula*, stenfrullania *Frullania tamarisci*, trubbfjädermossa *Homalia trichomanoides*, blåsflikmossa *Lejeunea cavifolia*, blek stjärnmossa *Mnium stellare*, platt fjädermossa *Neckera complanata*, grå vårtlav *Acrocordia gemmata*

S1 Blåsippa *Hepatica nobilis*, guldlockmossa *Homalothecium sericeum*, krusig ulota *Ulota crispa*, rönnav *Bacidia rubella*, gul nållav *Chaenotheca brachypoda*, skriftlav *Graphis scripta*

Inom området funna naturvärdearter

(karta 5, 7)

N Klotterlav *Opegrapha varia*, *Pachyphiale fagicola*, kyrkogårdslav *Pleurosticta acetabulum*

Karta 5. Förekomst 1997 av rödlistade växter (triangel), signal- (exkl S1-arter) och naturvärdearter (fylld cirkel). Jfr karta 7

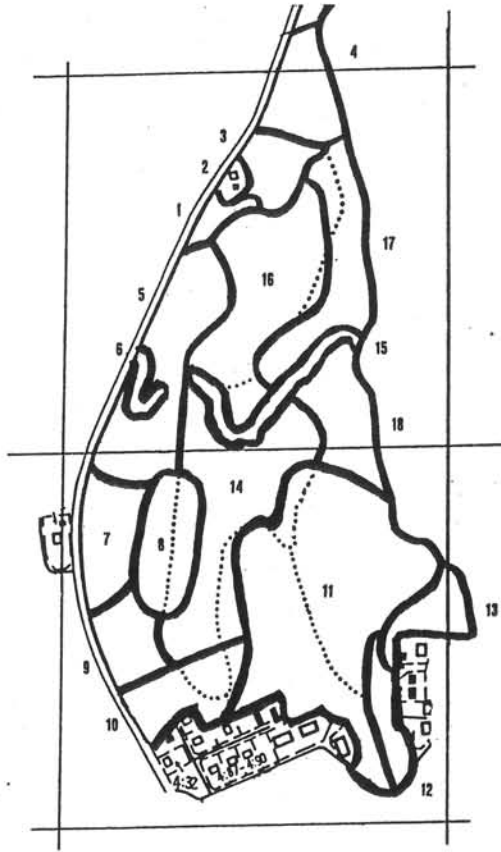
Områdesbeskrivning (karta 6)

Följande områden har urskilts under inventeringen, främst genom inbördes tämligen enhetlig vegetation och flora.

Angivna indikatorarter anförs i regel endast i efterställd uppräknings vid resp delområde:

1. Medelålders granskog med rönn och björk, unga lönnar samt telningar av bl a ask och ek samt tämligen rik förekomst av ung hassel.

2. Fiskarstugans tomt med brunn, huset nu öde. Förutom direkta odlingsrester såsom hagtorn, nypon, jätterams och *Lysimachia* etc finns här gårdsträd av lönn (bho = 259, 194 cm), en stor halvdöd oxel (bho = 196 cm) mossbelupna aspar samt små rester av beteskulturen i form av svinrot och svartkämpar mm.

Karta 6. Delområden enligt beskrivning

I gränsen till blockområdet i NV finns skogstry ända in under gårdslönnen i ett gallrat avsnitt med mycket klenlåg, gran, björk, lönn och midsommarblomster.

Svampfloran är tämligen rik med svavel- och gärdselticka, kantöra, strecknagelskivling och luthätta mm.

Gamla tipprester förekommer ner mot elspåret i ett fuktigare avsnitt med ängsfråken, trolldruva, skogssallat mm. Spansk körvel har spritt sig i stora bestånd kring stugan och dess omgivning.

Av kryptogamer bland blocken kan nämnas sköldfältlav, trevarlav och fjällig fältlav.

S3 Trolldruva *Actaea spicata*, bårdlav *Nephroma parile*

S2 Grå vårtlav *Acrocordia gemmata*,

S1 krusig ulota *Ulota crispa*, rönnlav *Bacidia rubella*

N Kyrkogårdslav *Pleurosticta acetabulum*

3. Störblockig och blockrik lund med skogslind på mindre kulle. Linden är ung och sköltrik och omges av rik förekomst av snårbildande skogstry, buskar av hassel och olvon samt enstaka stora aspar. En rik kryptogamflora med kantöra och *Mycoblastus fucatus* och där bl a fertil råttsvansmossa pryder blocken. Marken täcks av blåsippa, trolldruva, vispstarr, underviol och hasselsprötmossa. Här förekommer också liten växlav, al-lav, svart klotterlav, rödbrun klotterlav, fjällig fältlav mm

S3 Trolldruva *Actaea spicata*, skogslind *Tiliacordata*, underviol *Viola mirabilis*, stuplav *Nephroma bellum*, bårdlav *Nephroma parile*

S2 Trubbfjädermossa *Homalia trichomanoides*, blek stjärnmossa *Mnium stellare*, platt fjädermossa *Neckera complanata*

S1 Blåsippa *Anemone hepatica*, skriftlav *Graphis scripta*

N *Pachyphiale fagicola*

4. Granskög. Dess V. del tätplanterad, dess Ö. ung, gallrad, delvis blockrik med *Lecanora allophana* och fjällig fältlav. Unga telningar av ek, ask, olvon, hassel och skogstry finns. Vid stranden växer pors.

S3 *Cortinarius* subg. *Phlegmacium*

S2 Grå vårtlav *Acrocordia gemmata*

S1 Gul nållav *Chaenotheca brachypoda*, skriftlav *Graphis scripta*

N Klotterlav *Opegrapha varia*, kyrkogårdslav *Pleurosticta acetabulum*

5. Ung, gallrad granskög med mycket klenlåg, hassel- olvon- och ek telningar. Av ask förekommer yngre träd samt rikligt av sly längs bäcken. Sparsamt mellan de förmörkande granarna ses blåsippa, stenbär, vispstarr och hasselsprötmossa, tratt-taggschamp och umbrarökschamp.

S3 Skarp dropptaggschamp *Hydnellum peckii*

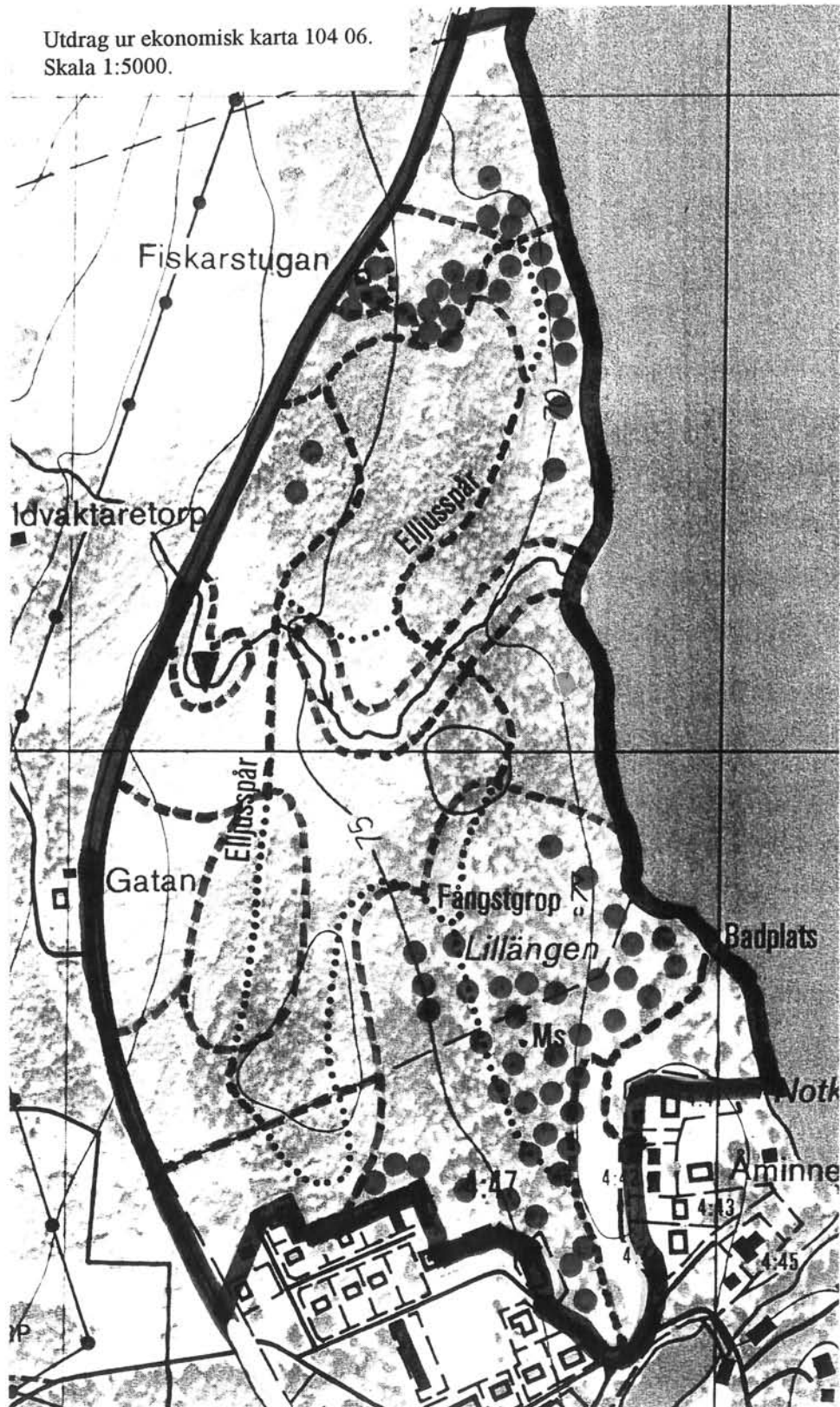
S1 Blåsippa *Hepatica nobilis*

6. Bäck. Småblockig, grusig med frossört och skogssäv i tät granplantering. Ung ask längs loppet, trivialarter såsom stor näckmossa, skuggstjärnmossa och bäckskapania.

R4 Fläckticka *Skeletocutis nivea*

7. Flerskiktad blandskog med tall, asp, rön, gran och telningar av ek, olvon, skogstry, lönn och sköldfältlav. Området utgör resterna av en hage med svinrot, ängshavre, gullviva och midsommarblomster. Kring en skogsmarkhäll växer åtskilliga stora och små enar och i landsvägsbrynet mitt emot gården ett ca 30 kvm stort bestånd av praktlysing.

Utdrag ur ekonomisk karta 104 06.
Skala 1:5000.

Karta 7. Områdesindelning samt förekomst 1997 av rödlistade växter (triangel), signal- (exkl S1-arter) och naturvärdearter (fylld cirkel)